

DREPTURILE ȘI OBLIGAȚIILE PATRIMONIALE CONTRACTUALE ALE SOȚILOR

Olga PISARENCO,
doctorand (USM)

Recenzent: *Valentina CEBOTARI, doctor în drept, conferențiar universitar (USM)*

SUMMARY

Any marriage produces various patrimonial relations between spouses. In this article we will look into aspects referring to categories of spouses' patrimonial rights and obligations governing relations within marriage, as well as in case of its termination. Even though they derive from spouses' personal relations, which may not be object of contractual matrimonial regime in the Republic of Moldova, spouses' patrimonial rights and obligations have a major importance when setting the content of contractual matrimonial regime.

Potrivit prevederilor art.27 din Codul familiei, sarcina regimului matrimonial contractual este de a determina anume ce drepturi și obligații patrimoniale ale soților pot exista în timpul căsătoriei, precum și ce drepturi și obligații patrimoniale pot exista în cazul desfacerii căsătoriei. Observăm, astfel, că relațiile matrimoniale ale soților sunt guvernate atât de drepturi, cât și de obligații. Totuși, în contextul articolului enunțat, ne interesează doar cele cu caracter patrimonial, întrucât drepturile și obligațiile cu caracter nepatrimonial, denumite în literatura de specialitate – personale, nu pot fi încadrate în conținutul regimului matrimonial contractual, cu excepția cazurilor în care legislația statului nu prevede o asemenea limitare.

În mod tradițional, atât legiuitorul, cât și doctrinarii acordă o atenție mai mare obligațiilor, pe când drepturile corelative ale soților rămân a fi doar subînțelese. Aceasta se datorează faptului că doar neonorarea obligațiilor poate duce la obligarea soțului de a-și îndeplini obligațiile pe cale judecătorească, iar nerealizarea unui drept nu poate duce la o asemenea situație. Spre exemplu, dacă ar fi să ne referim la *dreptul la întreținere* și *la obligația de întreținere*. În primul caz, soțul nu poate fi obligat să beneficieze de întreținerea oferită de celălalt soț, dacă el nu dorește aceasta, pe când în cea de-a doua situație în care persoana, în virtutea legii sau a contractului matrimonial, trebuie să primească această întreținere, iar celălalt soț nu dorește s-o acorde, atunci cel din urmă poate fi impus să-și onoreze obligația de întreținere a celuilalt soț.

Analizând conținutul normei juridice menționate *supra*, ținem să scoatem în evidență **clasificarea drepturilor și obligațiilor patrimoniale, în funcție de momentul realizării**, în două categorii. La prima categorie le atribuim pe cele ce pot exista în timpul căsătoriei, iar la cea de-a doua – pe cele ce pot exista în cazul desfacerii căsătoriei. Făcând această remarcă, intenționăm să atragem atenția asupra faptului că stabilirea în conținutul regimului matrimonial contractual a drepturilor și obligațiilor ce le revin soțiilor în timpul

căsătoriei are ca scop crearea condițiilor ce vor asigura stabilitatea și durabilitatea relațiilor matrimoniale, pe când stabilirea drepturilor și obligațiilor ce vor reveni soților, în cazul desfacerii căsătoriei, urmărește alte scopuri: sancționarea soțului culpabil de desfacerea căsătoriei; prevenirea unui eventual litigiu în legătură cu partajarea averii comune etc.

Acesta nu este unicul criteriu de clasificare a drepturilor și obligațiilor patrimoniale ale soților. Spre exemplu, după cum am menționat anterior, regimul matrimonial contractual nu se poate referi la relațiile cu caracter personal, însă considerăm că soții pot să prevadă modul de contribuție a fiecăruia la cheltuielile legate de recreerea și petrecerea timpului liber. În această ordine de idei, *în dependență de conținutul lor*, îndrăznim să identificăm următoarele două tipuri de drepturi și obligații patrimoniale ale soților: 1) îndreptate spre satisfacerea necesităților materialiste și 2) îndreptate spre satisfacerea necesităților nematerialiste. Astfel, la prima categorie le atribuim pe cele ce țin de locuință, transport, îmbrăcăminte, alimente și alte cheltuieli casnice, iar la a doua categorie atribuim cheltuielile legate de procurarea unor bilete la cinema, teatru, concert, la munte etc.

În raport cu condiționalitatea realizării, drepturile și obligațiile patrimoniale contractuale pot fi divizate în trei categorii:

a) **drepturi și obligații condiționate de un anumit termen**. Potrivit regulilor generale, termenele pot fi determinate prin date calendaristice concrete (zi, lună, an) sau prin scurgerea anumitor perioade de timp (ani, luni etc.), sau prin indicarea asupra unui eveniment care urmează să se producă neapărat (atingerea unei vârste anumite – 30 de ani, 50 de ani ș.a.m.d.). Odată cu apariția unor sau altor termene, apar sau se sting drepturile și obligațiile reciproce dintre soți. Spre exemplu, soții pot să prevadă că averea obținută în primii 10 ani de căsătorie de către fiecare dintre ei va fi personală, iar după expirarea acestui termen asupra proprietății obținute de fiecare dintre soți în timpul căsătoriei, se va aplica regimul proprietății în devălmășie.

b) **drepturi și obligații condiționate de survenirea sau nesurvenirea anumitor evenimente.** Apariția drepturilor și obligațiilor patrimoniale ale soților poate fi pusă în funcție de survenirea sau nesurvenirea unor evenimente, inclusiv cu caracter personal nepatrimonial. În contextul regimului matrimonial contractual, prin „evenimente” se înțeleg anumite împrejurări ori situații, despre care nu se știe dacă vor apărea sau nu, care pot avea caracter diferit (evenimente, acțiuni), dar în orice caz trebuie să fie legale și îndeplinite. Spre exemplu, la nașterea primului copil, soțul va procura soției o mașină. Nașterea copilului, în acest caz, va fi evenimentul care condiționează procurarea unei mașini pentru soție.

c) **drepturi și obligații legate atât de un anumit termen, cât și de survenirea sau nesurvenirea anumitor evenimente.** Termenele incluse în conținutul regimului matrimonial contractual pot fi legate de producerea anumitor evenimente importante în viața soților, de exemplu, plecarea la lucru peste hotare în baza contractului de muncă, obținerea studiilor superioare etc. La fel, soții pot să prevadă că soțul își asumă obligația de a suporta toate cheltuielile familiale până la finalizarea de către soție a studiilor superioare (masterat, doctoratură etc.), dar nu mai târziu de anul 2015, când se prezumă că studiile urmează a fi finalizate obligatoriu.

Prezența condițiilor în conținutul regimului matrimonial contractual poate fi privită ca o garanție suplimentară de respectare a intereselor soților sau a unuia dintre ei, în caz de apariție a diferitelor situații în viață¹.

Conform art.236-237 din Codul civil, condițiile pot fi pozitive și negative. Regimul matrimonial contractual se consideră a fi pus sub *condiție pozitivă* – dacă soții au convenit asupra survenirii, într-un termen determinat sau nedeterminat, a anumitor drepturi sau obligații concrete ale lor, despre care nu se știe exact dacă vor apare sau nu. De exemplu, dreptul unui soț de a primi o anumită proprietate (bijuterii, mașină etc.) sau o sumă de bani adăugătoare, în cazul în care vor surveni condițiile negociate (nașterea copilului, incapacitatea de muncă a soțului, efectuarea studiilor superioare universitare de către unul dintre soți, pierderea surselor de existență de către celălalt soț din cauze independente de el). Alt exemplu, soții pot alege, ca regim contractual, regimul proprietății pe cote-părți, însă ei mai pot prevedea condiția că dacă la ei se va naște un copil, proprietății lor, pentru viitor, li se va aplica regimul proprietății în devălmășie. La fel, soții pot prevedea în contractul matrimonial că soțul ce s-a obligat să-i acorde întreținere suplimentară celuilalt soț, de exemplu pentru perioada studiilor, poate să refuze acordarea acestei întrețineri, dacă soțul beneficiar se poartă indecent în familie, nu are venit propriu și nu dorește să lucreze, consumă băuturi alcoolice, irosește averea comună în detrimentul intereselor familiale etc.

Regimul matrimonial contractual se consideră a fi pus sub *condiție negativă* – dacă soții au legat existența drepturilor și obligațiilor patrimoniale concrete în

funcție de nesurvenirea, într-un termen determinat sau nedeterminat, a anumitor situații, despre care nu se știe concret dacă vor apare sau nu. Spre exemplu, soții pot să prevadă că dacă nu se vor naște copii în primii 5 ani de trai comun, atunci proprietatea obținută de fiecare dintre ei în această perioadă va fi considerată personală a celui care a dobândit-o.

De asemenea, existența anumitor aspecte ale regimului matrimonial contractual poate fi legată de condiția suspensivă sau rezolutorie. Se consideră a fi puse sub *condiția suspensivă* acele clauze care prevăd apariția drepturilor subiective civile și a obligațiilor corelative, în funcție de un eveniment viitor și incert sau de un eveniment survenit, însă deocamdată necunoscut părților. Spre exemplu, soții pot conveni că, în cazul în care în primii doi ani de căsătorie se naște primul copil – băiat, dreptul de proprietate asupra automobilului procurat în timpul căsătoriei trece la soție, și invers². Iar *condiția rezolutorie* este prezentă, atunci când realizarea condiției atrage desființarea contractului matrimonial și restabilirea situației existente până la încheierea lui. De exemplu, soții pot să prevadă că, dacă motivul pentru desfacerea căsătoriei va fi comportamentul neadecvat al unuia dintre ei (infidelitate conjugală, beție etc.), atunci împărțirea bunurilor dobândite în timpul căsătoriei se va face luând în considerare regimul pe cote-părți, și nu regimul în devălmășie al soților, iar cota-parte a soțului vinovat va fi mai mică decât a celuilalt³. Astfel, în ambele cazuri, este vorba numai de unele condiții cu caracter personal de care poate fi legată survenirea sau nesurvenirea drepturilor și obligațiilor patrimoniale ale soților și nicidecum de reglementarea drepturilor și obligațiilor lor patrimoniale, ceea ce nu este același lucru.

În continuare, ne propunem să analizăm fiecare categorie de drepturi și libertăți contractuale, prevăzute de lege, de care dispun soții sau viitorii soți în vederea reglementării relațiilor patrimoniale dintre ei. Potrivit art.29 alin.(4) din Codul familiei, soții sunt în drept să determine în contractul matrimonial drepturile și obligațiile privind întreținerea reciprocă și modul de participare a fiecăruia la veniturile obținute de fiecare dintre ei și la cheltuielile comune, bunurile ce vor fi transmise fiecăruia dintre soți în caz de partaj, precum și să stabilească alte clauze patrimoniale, inclusiv sancțiuni patrimoniale pentru soțul culpabil de desfacerea căsătoriei. Ținem să atragem atenția asupra faptului că acestea sunt libertăți contractuale relativ la care soții pot să se refere în regimul matrimonial contractual al lor sau pot să le evite fără a face oarecare mențiuni în acest sens.

Astfel, soții sunt în drept să determine în regimul matrimonial contractual, creat de ei, **drepturile și obligațiile privind întreținerea reciprocă.** Această libertate contractuală trebuie privită în sens extensiv, și nu restrictiv, deoarece soții sau viitorii soți pot conveni de comun acord asupra unor clauze sau condiții care dezvoltă și nu înlătură sau înrăutățesc situația legală asupra drepturilor și obligațiilor privind întreținerea recipro-

că. Concluzia enunțată se argumentează pe prevederea art.29 alin.(6) din Codul familiei, conform căreia părțile nu sunt în drept să stipuleze în contractul matrimonial clauze care ar limita dreptul soțului inapt de muncă la întreținere, care ar leza drepturile și interesele legitime ale soților sau ale unuia dintre ei.

Potrivit art.82 alin.(1) din Codul familiei, soții își datorează întreținere materială reciprocă. Reglementarea obligației de întreținere dintre soți se întemeiază pe starea juridică de căsătorie și pe ideea de solidaritate familială⁴, motiv pentru care chiar și contractul matrimonial dintre soți nu o poate limita sau exclude *in integrum*.

Obligația de întreținere dintre soți în condițiile legii poate fi pusă doar în cazul când soțul/soția beneficiar nu are un venit propriu suficient, iar soțul care datorează întreținere are posibilitatea de a plăti pensie de întreținere. Această normă, imperativă după scopul pe care îl urmărește, poate fi aplicată doar în condițiile în care soțul/soția beneficiar se regăsește în una din situațiile expres prevăzute în art.82 alin.(2) din Codul familiei, și anume:

a) este inapt de muncă (a atins vârsta de pensionare sau este invalid de gradele I, II sau III) și necesită sprijin material;

b) soția este gravidă;

c) îngrijește copilul comun timp de 3 ani după nașterea acestuia;

d) îngrijește până la vârsta de 18 ani un copil comun invalid, sau îngrijește un copil comun invalid de gradul I din copilărie, dacă acest soț nu lucrează și copilul necesită îngrijire.

Alături de obligația de întreținere dintre soți în timpul căsătoriei, legislația familială garantează dreptul fostului soț la întreținere după divorț, dacă necesită sprijin material și se află în una din următoarele situații, prevăzute în art.83 din Codul familiei:

a) fosta soție este gravidă;

b) îngrijește copilul comun timp de 3 ani după nașterea acestuia;

c) îngrijește copilul comun invalid până la vârsta de 18 ani sau copilul comun invalid de gradul I din copilărie;

d) a devenit inapt de muncă în timpul căsătoriei sau timp de un an după desfacerea acesteia;

e) a atins vârsta de pensionare în termen de cel mult 5 ani din momentul desfacerii căsătoriei, dacă soții au fost căsătoriți cel puțin 15 ani.

De asemenea, legiuitorul național a prevăzut și anumite circumstanțe care pot duce la absolvirea totală sau parțială a soțului/fostului soț de a acorda întreținere, dacă s-a constatat pe cale judecătorească existența, cel puțin, a uneia dintre circumstanțele prevăzute în art.85 din Codul familiei, și anume:

a) incapacitatea de muncă a soțului/fostului soț, care necesită sprijin material, este rezultatul abuzului de băuturi alcoolice sau substanțe stupefiante ori al unei infracțiuni premeditate;

b) soțul/fostul soț care necesită sprijin material a avut o comportare amorală în familie;

c) soții/fostii soți s-au aflat în relații de căsătorie cel mult 5 ani;

d) s-a dovedit, pe cale judecătorească, că căsătoria a fost desfăcută din culpa fostului soț care necesită sprijin material.

Astfel, menționăm că în conținutul regimului matrimonial contractual pot fi concretizate aceste situații legale prin indicarea sumelor concrete, precum pot fi prevăzute oricare alte temeuri suplimentare în care soțul/fostul soț va fi obligat să asigure întreținerea celuilalt soț/fost soț, chiar dacă conform legii nu are dreptul să beneficieze de această întreținere.

Prin intermediul instituției regimului matrimonial contractual, soții pot stabili temeiurile, ordinea, mărimea și perioada de acordare a întreținerii reciproce, atât în timpul căsătoriei, cât și în perioada de după divorț⁵.

Regimul matrimonial contractual permite soților să rezolve singuri întrebarea cu privire la condițiile întreținerii reciproce. Spre exemplu, ei pot conveni că acela dintre soți care a fost nevoit, în interesul familiei, să-și schimbe profesia, să lase lucrul, să se dezică de cariera profesională (de exemplu, soția a fost nevoită să abandoneze studiile superioare și să se dedice în întregime familiei și educației copiilor) – în caz de divorț, capătă de la celălalt soț întreținerea necesară pentru a avea posibilitatea de a recupera scăpările în plan profesional⁶.

Alt exemplu, dacă conform art.83 lit.d) din Codul familiei, dreptul la întreținere îl are fostul soț, care necesită sprijin material, și a devenit inapt de muncă în timpul căsătoriei sau timp de un an după desfacerea acesteia, atunci regimul matrimonial contractual poate stabili că dreptul la întreținere îl are oricare dintre fostii soți, care are o situație materială mai grea decât celălalt, indiferent dacă este apt sau inapt de muncă.

De asemenea, soții pot conveni că soțul are dreptul la întreținere pe o perioadă de 15 ani în caz de divorț, dacă acesta nu este provocat de infidelitatea sau violența soțului, în mărime de 10 salarii minime, conform cuantumului stabilit de lege la momentul achitării, întrucât soția are dreptul la casa comună, care-i va rămâne în proprietate, în caz de divorț.

Totuși, ținem să menționăm că la determinarea clauzelor privind întreținerea reciprocă, soții trebuie să țină cont și de prevederile cap. 15 din Codul familiei al RM, care se referă la contractul privind plata pensiei de întreținere. Avem în vedere aici, în mod deosebit, prevederea art.94 alin.(4), potrivit căreia dacă contractul privind plata pensiei de întreținere contravine intereselor copilului minor sau major incapabil, acesta poate fi declarat nul de către instanța judecătorească la cererea reprezentanților legali ai copilului, a autorității tutelare sau a procurorului. În această ordine de idei, considerăm că clauzele regimului matrimonial contractual referitoare la întreținerea dintre soți, care contravin intereselor copilului minor sau major incapabil, vor fi lovite de nulitate. Spre exemplu, clauza prin care soții

au convenit că dacă copilul se va naște invalid, atunci obligația de întreținere a acestuia va reveni doar soției, sau clauza potrivit căreia în caz de divorț din vina soției, aceasta va fi obligată să întrețină singură copilul minor, pot fi declarate nule de către instanța de judecată, dacă se va constata că soția nu dispune de mijloacele financiare necesare asigurării întreținerii copilului minor sau invalid.

La fel, concretizăm că obligația de întreținere trebuie deosebită de *obligația de a participa la cheltuielile familiale*. În cazul unei căsnicii reușite, nu se va pune problema distincției dintre aceste două categorii de obligații, însă în situațiile în care soții vor locui separat sau nu se vor înțelege cu privire la menajul comun, se va pune problema distincției dintre obligația de întreținere între soți față de obligația suportării cheltuielilor casnice.

Prin nevoile căsniciei, se înțeleg cheltuielile necesare pentru procurarea de alimente, combustibil, întreținerea locuinței, adică tot ce este necesar pentru viața de familie⁷. În noțiunea de „cheltuieli ale căsniciei” intră, în primul rând, cheltuielile necesare soților pentru menajul comun, sens în care obligațiile soților ființează numai în timpul cât soții se gospodăresc împreună. Însă, în sens larg, noțiunea de „cheltuieli ale căsniciei” include și cheltuielile necesare pentru creșterea, educarea și pregătirea profesională a copiilor sau pentru întreținerea soțului aflat în nevoie din cauza incapacității de a munci, situație în care obligațiile soților subzistă și dacă soții nu se mai gospodăresc împreună și chiar după desfacerea căsătoriei⁸.

În sensul art.29 alin.(4) din Codul familiei, noțiunea „obligația de întreținere” are un sens restrâns, care trebuie delimitată de noțiunea „cheltuieli ale căsniciei”. Dacă prima are un caracter determinat și condiționat de starea de nevoie a celui ce pretinde întreținere⁹ și poate exista chiar și în afara căsniciei, atunci cea de-a doua are un caracter permanent și își încetează aplicarea odată cu desfacerea căsătoriei, fie prin divorț, fie prin ducerea traiului în locuințe separate.

Obligația de întreținere este, într-adevăr, o obligație legală, care în condițiile unor relații de familie lipsite de conflicte și tensiuni poartă un caracter indicativ. Se cuvine precizarea că obligarea unuia dintre soți la pensie de întreținere în favoarea celuilalt prin hotărâre judecătorească nu este condiționată de separația faptică a soților și nici de iminența desfacerii căsătoriei sau existența procesului de divorț în curs de soluționare¹⁰.

În literatura de specialitate română, întâlnim și noțiunea *obligația de sprijin material reciproc*, care, potrivit doctrinarului Șt. Cocos, include ambele noțiuni analizate *supra*, atât obligația de întreținere, cât și obligația de a suporta cheltuielile căsniciei¹¹. Iar doctrinarul I. Albu definește obligația de sprijin material reciproc ca fiind cea mai cuprinzătoare formă de asistență patrimonială dintre soți¹².

Soții/viitorii soți sunt în drept să determine în conținutul regimului matrimonial contractual și *modul*

de participare a fiecăruia la veniturile obținute de fiecare dintre ei. Participarea soților la veniturile obținute de fiecare dintre ei are drept scop excluderea situațiilor în care unul dintre soți ar fi pus într-o situație nefavorabilă, de exemplu, lipsa surselor de existență, motiv pentru care se recomandă ca participarea soților la veniturile individuale să fie reciprocă.

Totuși, ținem să menționăm că această participare nu presupune a fi întotdeauna echivalentă. Modurile de participare a soților la veniturile obținute de fiecare dintre ei, conform regimului matrimonial contractual ales, pot fi cele mai diverse. Soții sunt în drept să aleagă oricare mod de împărțire a veniturilor, stabilind, de exemplu, că venitul oricăruia dintre ei este proprietate personală, comună sau pe cote-părți (cu determinarea părții fiecăruia – 1/3 sau 2/3 etc.)¹³.

În prezența regimului separării de bunuri, soților chiar li se recomandă să prevadă ordinea de participare la veniturile reciproce, întrucât soții au surse proprii de venit. Spre exemplu, soțul se obligă să transmită soției o jumătate din veniturile sale din activitatea de întreprinzător, iar soția soțului – o treime din salariul primit de ea¹⁴.

Desigur, aceste dispoziții contractuale pot fi legate de necesitatea existenței anumitor circumstanțe, cum ar fi calitatea de șomer a soțului, sau pot fi condiționate de mărimea venitului fiecăruia dintre soți, spre exemplu, dacă venitul unuia dintre soți este de cinci ori mai mare decât al celuilalt soț, primul va contribui la sporirea veniturilor obținute de celălalt soț în proporție de 25% din venitul său.

În conținutul regimului matrimonial contractual, soții pot, de asemenea, să prevadă și *modul de participare la cheltuielile familiale comune*. Această prevedere legală se referă atât la cheltuielile de fiecare zi, la care se atribuie cheltuielile îndreptate spre asigurarea necesităților întregii familii și a fiecărui membru în parte¹⁵, cât și la altele, de exemplu: pentru studiile membrilor familiei, la întreținerea sau îmbunătățirea proprietății, ce aparțin ambilor sau unuia dintre soți ș.a.¹⁶.

Prin *cheltuieli familiale* se subînțeleg acele cheltuieli ce există în familia dată și care depind, în primul rând, de nivelul de asigurare materială a ei. De asigurarea materială a familiei depinde volumul posibilităților și cel al necesităților. Aceste cheltuieli Lilia Mărgineanu le grupează convențional în următoarele grupe:

- din prima grupă fac parte cele mai prozaice și mai necesare cheltuieli curente – plata pentru locuință și servicii comunale; alimentație; îmbrăcăminte și încălțăminte; medicamente și tratament etc.;
- următoarea grupă de cheltuieli familiale o constituie cheltuielile legate de plata pentru instruire, asigurare medicală, tratament sanatorial etc.;
- a treia grupă o constituie cheltuielile legate de transport, întreținerea automobilului (combustibil, arenda garajului), întreținerea vilei, a terenului, odihnă, călătorii etc.;
- în a patra grupă sunt incluse așa-zisele cheltuieli

de buzunar, adică acele sume pe care fiecare dintre soți este în drept a le cheltui după cum consideră necesar.

Enumerarea propusă nici pe departe nu epuizează toate formele de cheltuieli familiale și a fost dată doar cu scopul de a arăta multitudinea lor, pentru ca la alcătuirea conținutului regimului matrimonial contractual soții să se orienteze mai ușor, formulând condițiile și modul de participare la aceste cheltuieli. Incluziunea în contractul matrimonial a acestei categorii de prevederi presupune că soții vor determina cine și-n ce măsură, parțial ori integral, va purta povara cheltuielilor familiale cu indicarea sumei care poate fi numită în întregime sau divizată în funcție de felul cheltuielilor¹⁷.

Conform legii, în prezența regimului proprietății în devălmășie, cheltuielile familiale sunt suportate de ambii soți. În condițiile regimului pe cote-părți, cheltuielile vor fi suportate în dependență de cota-parte a fiecăruia dintre soți. Iar la stabilirea regimului proprietății separate, apare necesitatea de a stabili modul de suportare a cheltuielilor comune. În asemenea regim matrimonial contractual, soții pot stabili limitele în care fiecare soț trebuie să contribuie la cheltuielile familiale. Spre exemplu, soții pot conveni că cheltuielile legate de plata domiciliului comun le suportă soțul, iar cele îndreptate spre procurarea alimentelor – soția. Soții pot conveni nu numai asupra cheltuielilor comune, dar și asupra celor personale. În cazul dat, trebuie de indicat anume la care cheltuieli și în ce condiții sunt gata să participe, deoarece, în caz contrar, vor fi nevoiți să participe la toate cheltuielile individuale¹⁸.

Alături de clauzele referitoare la viața în comun, soții pot include în conținutul regimului matrimonial contractual și clauze referitoare la relațiile patrimoniale de după desfacerea căsătoriei. Astfel, soții sunt în drept să stabilească **bunurile care vor fi transmise fiecărui soț în caz de desfacere a căsătoriei** sau să convină asupra sumei ce poate fi achitată drept compensare a acestor bunuri, precum și ordinea și termenul de transmitere a acestora.

Incluziunea în conținutul regimului matrimonial contractual a unor asemenea clauze este bine-venită, îndeosebi, în acele cazuri când unul dintre soți în timpul căsătoriei n-a avut venit personal, deoarece s-a ocupat de educarea copiilor și de casă, și poate după divorț să se afle într-o situație tensionantă – rămânând fără întreținerea materială respectivă. Desigur, în asemenea situații, apare întrebarea care sunt motivele divorțului, iar transmiterea unor bunuri este logică dacă este legată de anumite condiții¹⁹, de exemplu, dacă soțul care s-a ocupat de casă și de educarea copiilor, n-a comis infidelitate, acte de violență asupra celuilalt soț etc.

Putem afirma că clauzele privind împărțirea bunurilor în caz de divorț sunt cele mai importante aspecte ale oricărui regim matrimonial contractual, întrucât scopul final al convenției matrimoniale este protecția bunurilor soților în caz de divorț. Prin aceste clauze, soții stabilesc concret bunurile ce vor aparține fiecăruia în caz de desfacere a căsătoriei, astfel înlăturând temeiu-

urile unor ulterioare litigii de partaj. Spre exemplu, soții pot dispune că în caz de divorț apartamentul va trece în proprietatea soției, iar vila și mașina – soțului²⁰.

Nu trebuie de confundat această condiție cu dreptul soților de a prezenta instanței de judecată pentru examinare un acord cu privire la împărțirea bunurilor lor proprietate în devălmășie, drept prevăzut în art.38 alin. (1) din Codul familiei.

În primul rând, între aceste documente există diferență de formă, deoarece contractul matrimonial necesită autentificare notarială, pe când legea nu impune această procedură și pentru acordul cu privire la împărțirea bunurilor proprietate în devălmășie. În acest context, ținem să concretizăm că în cazul existenței în conținutul regimului matrimonial contractual al soților a clauzelor privind modul de partajare a bunurilor comune în caz de divorț, atunci încheierea acordului menționat nu va avea putere legală, deoarece între două acte juridice, dintre care unul autentificat notarial, iar altul nu, va avea putere juridică cel autentificat notarial. Doar în cazul în care soții nu au dispus prin contract matrimonial asupra modului de împărțire a bunurilor comune, în eventualitatea unui divorț ei pot încheia acordul respectiv în formă liberă sau pot modifica contractul matrimonial printr-un acord autentificat notarial.

În al doilea rând, condiția ce determină bunurile ce vor fi transmise fiecăruia dintre soți, în caz de desfacere a căsătoriei, este de perspectivă²¹, deoarece în momentul încheierii contractului matrimonial întrebarea dacă căsătoria dată în viitor se va desface sau nu este sub semnul întrebării.

Merită atenție formularea dată de legiuitor părții respective a normei juridice studiate „bunurile ce vor fi transmise fiecăruia dintre soți în caz de desfacere a căsătoriei”, conform căreia soții pot contracta drepturile și obligațiile lor patrimoniale numai în caz de desfacere a căsătoriei, dar nu și în caz de deces al unuia dintre soți, întrucât în cel din urmă caz încep să se aplice normele legislației civile privind moștenirea. În caz contrar, pot fi încălcate drepturile altor persoane, de exemplu, cele ale moștenitorilor legali sau testamentari. Iată de ce drepturile patrimoniale ale soțului supraviețuitor pot fi stabilite prin contract matrimonial numai în măsura în care ele nu contravin prevederilor legislației civile privind ordinea și temeiurile moștenirii²².

În legătură cu aceasta, prezintă interes întrebarea: „Dacă poate unul dintre soți sau ambii soți, în contractul matrimonial, să dispună de bunurile dobândite în timpul căsătoriei ori de bunurile lui personale, în caz de deces, adică dacă poate contractul matrimonial să conțină elemente de testament?”. Cu toate că testamentul are cea mai directă legătură cu reglementarea relațiilor patrimoniale, răspunsul la întrebarea dată este negativ din următoarele considerente:

1. Rezolvarea tuturor problemelor legate de moștenire ține de competența dreptului civil (titlul VII al Codului civil). Conform art.1432 alin.(3) din CC, moștenirea are loc conform testamentului și în temeiul le-

gii, deci persoana poate lăsa moștenire numai printr-un document special – testament.

2. Art.27 din Codul familiei prevede că în contractul matrimonial se determină drepturile și obligațiile patrimoniale ale soților sau ale viitorilor soți în timpul căsătoriei și/sau în cazul desfacerii acesteia. Însă desfacerea căsătoriei (divorțul) este numai un mod de încetare a căsătoriei. În conformitate cu art.33 alin.(1) din Codul familiei, căsătoria poate să înceteze și în urma decesului sau a declarării pe cale judecătorească a decesului unuia dintre soți. Deci, dacă în art.27 din Codul familiei este prevăzut numai cazul desfacerii căsătoriei, rezultă că determinarea drepturilor și obligațiilor patrimoniale în cazul decesului unuia dintre soți în contractul matrimonial nu este posibilă.

În același timp, trebuie de avut în vedere că în anumite cazuri, în funcție de regimul matrimonial contractual ales, depinde determinarea pe viitor a bunurilor succesoriale în caz de deces al unuia dintre soți. De exemplu, dacă soții stabilesc regimul matrimonial contractual pe cote-părți asupra bunurilor dobândite în timpul căsătoriei, atunci în caz de deces al unuia dintre soți, soțul supraviețuitor își va menține dreptul asupra cotei-părți ce-i revine conform contractului matrimonial, precum va avea dreptul să pretindă și la proporția legală din cota-parte a soțului decedat. Dar care este situația în cazul în care regimul matrimonial contractual al soților este cel al proprietății separate? Considerăm că în caz de deces al unuia dintre soți, soțul supraviețuitor va avea dreptul să moștenească acea parte din averea personală a soțului decedat care i se cuvine în temeiul prevederilor legale referitoare la succesiune.

Dacă legislația RM, alături de legislația Federației Ruse, nu permite testarea prin contract matrimonial a bunurilor, atunci legislația din Suedia prevede că proprietatea personală poate fi testată sau donată unei terțe persoane, prin contract matrimonial, cu condiția că ea nu poate fi schimbată de soți²³, iar conform legislației din Austria soții pot, prin contract matrimonial, să-și testeze bunurile proprii unul altuia²⁴.

Soții ori viitorii soți sunt în drept să includă în conținutul regimului matrimonial contractual și **alte clauze patrimoniale referitoare la relațiile dintre soți**. Numărul clauzelor ce pot fi stabilite de regimul matrimonial contractual al soților nu este limitat, deoarece legiuitorul admite reglementarea și a altor relații patrimoniale decât cele prevăzute de lege. Aceste clauze se pot referi, spre exemplu, la dreptul de posesie, folosință și dispoziție asupra proprietății celui alt soț, sau la obligația soțului de a procura soției, la nașterea primului copil, un automobil, o blană etc., în dependență de starea materială a familiei date²⁵.

Merită atenție prevederea art.21 alin.(1) din Codul familiei, potrivit căreia „soții, de comun acord, posedă, folosesc și dispun de bunurile comune”. Dacă regimul matrimonial contractual nu prevede altfel, în privința gestionării bunurilor comune, soții se află în condiții de deplină egalitate. Convențiile prin care soții dispun de

bunurile comune (vânzare-cumpărare, donație, schimb etc.) pot fi încheiate de ambii soți sau de fiecare în parte.

Dacă convenția se încheie de unul dintre soți, atunci acordul celui alt soț se prezumă. Astfel, cel care încheie convenția cu unul dintre soți pornește de la prezumția că celălalt soț este de acord și trebuie să verifice această prezumție, iar în cazul unor convenții mai valoroase să se asigure prin documente asupra acordului de voință al celui alt soț.

În situațiile în care acordul celui alt soț lipsește, cel din urmă poate solicita întoarcerea executării convenției în mod benevol, în caz contrar, având dreptul de a se adresa în instanța de judecată pentru a cere declararea convenției nule. În acest caz, soțul reclamant va trebui să demonstreze că cealaltă parte a convenției a știut sau trebuia să fi știut că al doilea soț este împotriva încheierii convenției respective. Această protecție legală este argumentată și prin normele generale ale dreptului civil care apără interesele părții de bună-credință la încheierea actelor juridice și este îndreptată spre simplificarea intereselor circuitului civil.

Pentru acțiunea de nulitate a convenției încheiate de unul dintre soți fără acordul celui alt soț, art.21 alin.(4) din Codul familiei stabilește un termen de prescripție de 3 ani din momentul când celălalt soț a aflat sau trebuia să a aflat despre încheierea acesteia.

Regula privind prezumția consimțământului unuia dintre soți pentru dreptul celui alt soț de a dispune de bunurile comune nu se extinde asupra convențiilor care au ca obiect bunuri imobile, deoarece pentru aceste categorii de bunuri se cere, în mod obligatoriu, consimțământul celui alt soț, exprimat în scris și autentificat notarial. Astfel, în temeiul art.21 alin.(5) din Codul familiei, unul dintre soți nu poate, fără consimțământul expres al celui alt soț, să rezilieze contractul de închiriere a spațiului de locuit, să înstrăineze casa sau apartamentul ori să limiteze prin acte juridice dreptul la locuință al celui alt soț²⁶.

Regimul matrimonial contractual poate modifica conținutul acestor reguli referitoare la dreptul soților de a posedea, folosi și dispune de bunurile comune, precum poate stabili alte reguli de gestionare a bunurilor. Mai mult ca atât, prin contract matrimonial pot fi stabilite reguli de gestionare în comun a bunurilor personale ale fiecăruia dintre soți.

Regimul matrimonial contractual poate conține clauze referitoare la *drepturile și obligațiile locative* ale fiecăruia dintre soți atât pe timpul căsătoriei, cât și în caz de divorț, de exemplu, condițiile de folosire a apartamentului (casei, vilei) de către soțul neproprietar²⁷.

Printre multitudinea problemelor posibile de ordin locativ ce apar între foștii soți, cea mai frecventă este problema legată de apariția și încetarea dreptului de folosință a spațiului locativ. Este vorba despre locuirea soților într-un apartament, casă, odaie care, după lege, este proprietatea unui soț, ori este luată în locațiune printr-un contract încheiat înainte de înregistrarea căsătoriei. În ambele situații, al doilea soț are numai dreptul

de a se folosi de spațiul locativ, proprietar sau locatar al căruia este primul soț. Deci, dacă motivul pentru apariția dreptului de folosință a spațiului locativ este înregistrarea căsătoriei, atunci temei pentru dispariția acestui drept este desfacerea căsătoriei. În legătură cu aceasta, în contractul matrimonial se poate de prevăzut că, odată cu desfacerea căsătoriei, dreptul de folosință a spațiului locativ de către al doilea soț încetează cu toate consecințele ce reies din această situație și, în primul rând, cu obligația de a elibera locuința sau obligația soțului proprietar, vinovat de desfacerea căsătoriei, de a asigura celălalt soț cu spațiu locativ. Practic, în conținutul regimului matrimonial contractual soții pot indica termenul în care soțul al doilea se obligă să elibereze locuința în caz de divorț²⁸.

În Federația Rusă, deși regimul matrimonial contractual oferă soților posibilitatea de a conveni asupra clauzelor ce determină drepturile lor asupra spațiului locativ (de exemplu, în contract se indică obligația soțului de a elibera apartamentul ce aparținea soției cu drept de proprietate, în care el a locuit pe timpul căsătoriei), totuși asemenea clauze, conform art.292 din Codul civil al Federației Ruse, pot fi declarate nule de instanța de judecată, la cererea soțului neproprietar, în cazul în care acesta, eliberând apartamentul fostei soții, nu are unde să domicilieze și rămâne „fără acoperiș”²⁹.

Conform art.156 alin.(4) din Codul locativ al Ucrainei, „dreptul la spațiu locativ se păstrează și-n cazul divorțului”. De aici reiese că soțul care a intrat în locuința celuilalt soț, cui îi aparținea până la căsătorie, obține dreptul de a locui aici și după divorț. Însă contractul matrimonial poate schimba această ordine, obligând soțul neproprietar să elibereze locuința în caz de divorț.

În Republica Moldova însă legislația nu prevede în caz de divorț asemenea îngrădiri față de soțul proprietar, soțul neproprietar fiind obligat să elibereze locuința celuilalt. Mai mult ca atât, legea nu acordă soțului neproprietar dreptul de a locui în locuința celuilalt soț, chiar și în timpul căsătoriei. Deși legea nu prevede expres, aceasta rezultă din prevederea art.21 alin.(1) din Codul familiei, potrivit căreia „Soții, de comun acord, posedă, folosesc și dispun de bunurile comune” și alin. (5), potrivit căruia „Unul dintre soți nu poate, fără consimțământul expres al celuilalt, ... să limiteze prin acte juridice dreptul la locuință al celuilalt soț”. Din conținutul normelor citate, rezultă că dreptul la locuință al soților se răsfrânge doar asupra bunurilor comune, mai mult ca atât, prin contract matrimonial sau prin orice alt act juridic bilateral unul dintre soți poate fi limitat în acest drept.

Soții ori viitorii soți sunt în drept să includă în conținutul regimului matrimonial contractual și **sanctiuni patrimoniale pentru soțul culpabil de desfacerea căsătoriei**. Dorind să prevadă sancțiuni patrimoniale, soții ar fi binevenit să stabilească temeiurile care vor putea fi calificate drept culpă a soțului îndreptată spre desfacerea căsătoriei, de exemplu: infidelitatea conjugală, abuzul de băuturi alcoolice sau substanțe stupe-

ficante, comportamentul amoral în familie, atitudinea neglijentă față de sarcinile căsătoriei etc. Indicând temeiurile respective, în caz de desfacere a căsătoriei, va fi mai ușor de calificat situația care a dus la desfacerea căsătoriei, inclusiv stabilirea dacă aceasta constituie temei pentru aplicarea sancțiunii patrimoniale. Fiind în fața divorțului, fiecare soț își va apăra propriul interes, respectiv, poate fi mai dificil în lipsa unor asemenea temeiuri de determinat care soț este culpabil de desfacerea căsătoriei. Totodată, regimul matrimonial contractual ar putea prevedea sancțiuni patrimoniale pentru fiecare temei ce ar putea sta la baza desfacerii căsătoriei, de exemplu, în funcție de gravitatea acestuia.

Spre deosebire de alte aspecte matrimoniale, în acest caz, legiuitorul lasă la dispoziția contractanților libertatea de a dispune după propria voință, fără a fi restricționați de anumite norme imperative. Argumentăm această opinie și prin prevederea art.85 din Codul familiei, care prevede cazurile de degrevare a soțului de la obligația de a acorda întreținere celuilalt soț aflat în stare de necesitate.

În funcție de regimul matrimonial ce guvernează relațiile patrimoniale ale soților, pot fi stabilite sancțiunile patrimoniale. Astfel, dacă căsătoria guvernată de regimul proprietății comune pe cote-părți este desfăcută din cauza comportamentului nedemn al unuia dintre soți, atunci partajul averii dobândite în timpul căsătoriei ar putea fi efectuat după cum rezultă din regimul pe cote-părți, adică partea soțului vinovat va fi micșorată³⁰. Dacă soții sunt în prezența regimului separației de bunuri, atunci cel mai convenabil este stabilirea unei sume fixe sau indicarea bunurilor ce vor trece în proprietatea celuilalt soț, sub formă de sancțiune materială.

Cu toate că legislația Republicii Moldova acordă libertate contractuală soților numai la nivelul relațiilor patrimoniale, în alte state această libertate se extinde și asupra relațiilor nepatrimoniale dintre soți. Astfel, în Ucraina se permite includerea în contractul matrimonial a clauzei ce prevede numele de familie pe care îl vor lua soții la înregistrarea căsătoriei, ce prenume vor acorda copiilor lor, unde vor locui ei și copiii lor. De asemenea, în contractul matrimonial poate fi prevăzut că ei vor întreține pe unul dintre părinți, vor crea condiții pentru educarea corespunzătoare a copiilor, infidelitatea se amendează cu o sumă anumită în calitate de prejudiciu moral etc.

În conformitate cu Ordinul nr.243 din 15.11.1999 despre procedura autentificării notariale a încheierii, modificării și rezilierii contractului matrimonial, adoptat de Ministerul Justiției al Republicii Belarus, „obiect al contractului matrimonial pot fi înțelegerile soților cu caracter patrimonial și nepatrimonial, prevăzute în partea 1, art.13 din Codul căsătoriei și familiei al Republicii Belarus, precum și alte înțelegeri, dacă ele nu contravin legislației despre căsătorie și familie”. Astfel, conform legislației din Belarus, contractul matrimonial este convenția ce reglementează nu numai relațiile pa-

trimoniale dintre soți, ci și pe cele personale nepatrimoniale (îndeosebi, pe cele legate de educarea copiilor).

În practica americană, o răspândire largă a obținut-o așa-numitul *contract prenupțial*, care se încheie până la înregistrarea căsătoriei, și poate să prevadă orice condiții ale viitoarelor relații dintre soți: condițiile de educare și întreținere a copiilor; uneori sunt împărțite detaliat obligațiile fiecăruia la conducerea casei, care nu pot fi totuși îndeplinite cu forța. În caz de contraziceri, ele nu sunt luate în considerare de către judecător.

Musulmanii prin contract matrimonial pot să stabilească mărimea calâmului (o sumă de bani achitată soțului de către tatăl soției) și data când va fi achitat; când și în ce condiții soția poate cere divorțul; moștenirea bunurilor comune de către soți³¹.

Concluzionăm astfel că, deși derivă de la relațiile personale ale soților și au un rol mai puțin important în viața de familie a soților, legislația familială națională acordă relațiilor patrimoniale dintre soți o reglementare mult mai vastă față de relațiile personale. Aceasta se datorează și faptului că relațiile patrimoniale deseori implică persoane terțe care înaintează anumite cerințe exprimate în concretizarea totalității bunurilor comune, a bunurilor personale ale fiecăruia dintre soți, a răspunderii fiecăruia dintre soți pentru datoriile comune și personale etc. La fel, drepturile patrimoniale pot fi realizate silit și pentru neîndeplinirea obligațiilor pot fi aplicate sancțiuni, ceea ce nu întâlnim la reglementarea juridică a raporturilor personale dintre soți³².

De regulă, căsătoria dă naștere între soți și la raporturi patrimoniale care sunt, în principiu, opozabile și terțelor persoane. Dreptul comun nu este suficient însă pentru reglementarea acestor raporturi patrimoniale, fiind necesară o reglementare specială a acestor raporturi prin normele dreptului familiei, viața în comun a soților, gospodăria lor comună și creșterea copiilor impunând împletirea intereselor patrimoniale ale celor doi soți atât cu privire la drepturi, cât și la obligații³³.

Diversitatea drepturilor și obligațiilor patrimoniale reglementate de soți prin regimul lor matrimonial contractat depinde, în cea mai mare parte, de voința personală a acestora, fiind, totuși, limitat de existența unor norme ale regimului primar imperativ având ca scop protejarea intereselor legale ale soțului aflat în stare de neputință, apariția cărora nu-i poate fi imputată.

Considerăm că în vederea îmbunătățirii cadrului legal în materia drepturilor și obligațiilor contractuale ale soților, este necesar a opera unele modificări și completări în Codul familiei. De regulă, regimul matrimonial legal stabilit de legislația națională convine majorității cetățenilor, însă ceea ce ține de aspectele personale nepatrimoniale este o problemă cu mult mai interesantă, aici mulți ar dori să recurgă la încheierea contractului matrimonial, să prevadă, de exemplu: cum se vor ocupa de treburile casnice, ce nume vor acorda copiilor, ce metodă de educare vor utiliza etc.

Argumentăm această opinie și prin faptul că la încheierea contractului matrimonial părțile își exprimă

acordul de voință personal, au capacitate de exercițiu și nu le impune nimeni să se căsătorească și să încheie contractul matrimonial. Din aceste considerente, de ce ar trebui să le fie limitată libertatea la perfectarea clauzelor contractuale? Oare o asemenea libertate contravine bunelor moravuri sau ordinii publice? Oare în timpul căsătoriei soții nu stabilesc verbal aceleași clauze nepatrimoniale la care, de regulă, se ajunge prin certuri, ceea ce face să se răcească legătura dragostei dintre soți, ca rezultat poate să se ajungă chiar și la divorț.

Astfel, propunem modificarea art.27 din Codul familiei al RM care definește contractul matrimonial, prin adăugarea cuvintelor „și personale nepatrimoniale” după cuvintele „drepturile și obligațiile patrimoniale”.

Note:

¹ Максимович Л.Б., *Брачный договор (контракт)*, Ось-89, Москва, 2000, с.147.

² Антокольская М.В., *Семейное право*, Юрист, Москва, 2000, с.48.

³ *Ibidem*.

⁴ Dogaru I., *Întreținerea, drept și obligație*, Scrisul Românesc, Craiova, 1987, p.25.

⁵ Максимович Л.Б., *op.cit.*, p.145.

⁶ Mărgineanu L., Mărgineanu G., *Dreptul familiei*, Egal, Chișinău, 2002, p.194.

⁷ Albu I., *Dreptul familiei*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1975, p.116.

⁸ Corhan A., *Dreptul familiei. Teorie și practică*, Lumina Lex București, 2001, p.101.

⁹ Albu I., *op.cit.*, p.115.

¹⁰ Florian E., *Dreptul familiei*, Limes, Cluj-Napoca, 2003, p.79-80.

¹¹ Cocoș Ș., *Dreptul familiei*, vol.I, Lumina Lex, București, 2001, p.32-33.

¹² Albu I., *op.cit.*, p.115.

¹³ Максимович Л.Б., *op.cit.*, p.145.

¹⁴ Cebotari V., *Dreptul familiei*, USM, Chișinău, 2004, p.121.

¹⁵ Максимович Л.Б., *op.cit.*, p.145.

¹⁶ Пчелинцева Л.М., *Комментарий к семейному кодексу Российской Федерации*, Норма, Москва, 2000, с.150.

¹⁷ Антокольская М.В., *op.cit.*, p.49-50.

¹⁸ Cebotari V., *op.cit.*, p.122.

¹⁹ Пчелинцева Л.М., *op.cit.*, p.150.

²⁰ Cebotari V., *op.cit.*, p.122.

²¹ Антокольская М.В., *op.cit.*, p.49-50.

²² Максимович Л.Б., *op.cit.*, p.146.

²³ Игнатенко А., Скрыпников Н., *Брачный договор. Законный режим имущества супругов*, Филинь, Москва, 1997, с.98.

²⁴ Игнатенко А., Скрыпников Н., *op.cit.*, p.104.

²⁵ Cebotari V., *op.cit.*, p.123.

²⁶ *Ibidem*, p.107.

²⁷ Максимович Л.Б., *op.cit.*, p.146.

²⁸ Антокольская М.В., *op.cit.*, p.52.

²⁹ Пчелинцева Л.М., *op.cit.*, p.156.

³⁰ Cebotari V., *op.cit.*, p.123.

³¹ Игнатенко А., Скрыпников Н., *op.cit.*, p.118.

³² Cebotari V., *op.cit.*, p.98.

³³ Pricopi A., *Căsătoria în dreptul român*, Lumina Lex, București, p.68.